

נקודות למחשבה בכתיבת מבחן בית "פתוח"

הקדמה

מבחן או עבודת בית הם מרכיב בהערכה המסכמת של הקורס ומטרתם להעריך את הידע, את ההבנה ואת היישום של חומרי הלימוד בקורס. בשונה ממתכונת רגילה של בחינה, מבחן בית או עבודת בית נערכים בבית הסטודנט, כשלישית עומדת האפשרות להשתמש בחומרי עזר ומקורות מידע נוספים, כגון חומרי הקורס, אינטרנט ואנשים אחרים, לצד מנגנוני בקרה ופיקוח מוגבלים.

לפי המקובל באו"פ, הזמן העומד לרשות הסטודנט במבחן בית מוגבל לרוב בשעות אחדות, ואילו עבודת הבית – בימים אחדים.

מהם האתגרים?

- **מצד כותב הבחינה**: האתגר הוא להמיר בחינות ממתכונת "סגורה" רגילה למתכונת "פתוחה", כלומר איך לבדוק ידע והבנה בסביבה לא מפקחת, ועדיין לחבר בחינה שתהיה בת השוואה לרמה ולדרישות המקובלות בקורס, במתכונת הבחינה הרגילה.
- **מצד הסטודנט**: לא מתכוון במידה מספקת למבחן הבית, וחש שיכול להסתדר תוך כדי המבחן, מאחר שחומרי הלימוד פתוחים לפניו. אתגר נוסף הוא לשמור על טוהר הבחינה ולא להתפתות להעתיק ולהיעזר באנשים אחרים.

שיקולים בבניית מבחן בית

- **סוג השאלות**
בבחינת בית עם חומר פתוח, אי אפשר להתבסס על שאלות הדורשות זיכרון של ידע. הדגש עובר לבדיקת הבנה ושימוש בידע, כלומר יישום, ניתוח ופרשנות. למשל הצגת מקרה או אירוע שאותו יצטרכו הסטודנטים להעריך, בהתבסס על החומר שנלמד בקורס, השוואה בין תיאוריות, מודלים, חוקרים וכו'.

- **המיומנויות הנדרשות במבחן**
באופן כללי, המיומנויות הנדרשות במבחן צריכות להיות כאלו שהסטודנטים התנסו בהן במהלך הקורס (במפגשים, בממ"נים). נרצה לשלב רמות חשיבה גבוהות יותר מאשר אלו שבמבחן סגור, אבל דווקא משום שמדובר בפורמט מבחן שונה, חשוב לשים לב שלא לכלול דרישה למיומנויות שאנחנו לא דורשים בדרך כלל.

- **ניסוח בהיר של השאלות**
נסחו שאלות ברורות וחד-משמעיות כדי לצמצם בלבול, הטעיה ואיזודאות בנוגע לדרישות השאלה.
יש לפרט את השאלה במידה מספקת, כדי שיהיה ברור לנבחנים מה נדרש מהם ומה צריך להיות היקף התשובה, מבחינת התוכן ורמת הפירוט. לשם כך אפשר לכלול בשאלה סעיפים או תתי-סעיפים מכוונים.

- **הגבלת אורך התשובות**

שקלו להגביל את אורך התשובות (במספר מילים או במספר שורות). הגבלה כזו תמנע העתקה של חלקים שלמים מתוך הספר, המצגת או האינטרנט, ובעיקר, תחייב את הסטודנטים להיות ממוקדים ולדייק בתשובותיהם, להבחין בין עיקר לטפל ולנסח עצמאית את התשובה.

• **כתיבת מחוון לבדיקת התשובות**

מחוון הוא מדריך להערכת שאלות פתוחות, ובו קריטריונים מפורטים למתן ניקוד מלא וניקוד חלקי על השאלה. במחוון צריך להציג דוגמאות לתשובות שייתכן שיתקבלו, ואת הציונים המתאימים להן. איך עושים זאת?

- כתבו תשובה נכונה ושלמה ותיאור מפורט של מרכיביה.
- הגדירו מראש את התשובות החלקיות שעשויות להתקבל ואת הציון שיש לתת בכל אחת מהן.
- לפני בדיקת הבחינות רצוי לדגום כמה מהתשובות של הסטודנטים ולבדוק אם נדרש עדכון למחוון.

כתיבת המחוון מאפשרת להעריך טוב יותר את רמת הקושי של הבחינה, לזהות "מוקשים" ובעיות בניסוח השאלות, וכן להעריך את הזמן שיידרש לסטודנטים לפתור את הבחינה. כלל אצבע לקביעת הזמן הבחינה הוא פי 1.5 מהזמן שלהערכתכם יידרש לסטודנט הממוצע לפתור אותה.

• **הנחיות לסטודנטים**

בחינת בית היא פורמט חדש עבור הסטודנטים והם לא הוכנו לקראתה, לא מבחינת מתכונת הבחינה ולא מבחינת תהליך ההיבחנות. מכאן החשיבות הרבה למתן הנחיות ברורות ומפורטות לסטודנטים, לפני הבחינה ובטופס המבחן עצמו:

הנחיות לפני הבחינה: הסבר על מבנה הבחינה – מספר השאלות, סוג השאלות, אפשרויות בחירה וכו', וגם הסבר על תהליך הבחינה – איך מקבלים אותה, איך מגישים את הפתרון, חשיבות השמירה על טוהר הבחינה, ההחלטה שאין אפשרות לערער וכו'.
הנחיות בגוף הבחינה: היקף התשובה הנדרש, ביחוד כאשר קיימת הגבלה, הקפדה של ניסוח עצמאי של התשובות במילים של הסטודנט, והנחיה לשמור גיבוי של קובץ המבחן.

דוגמאות לשאלות במבחן בית

• בנו את שאלות המבחן סביב "ניתוח מקרה" והזמינו את הסטודנטים לנתח את האירוע באמצעות התכנים שנלמדו בקורס. הביאו בחשבון את זמן הקריאה וההבנה של האירוע בהערכת זמן

• תוכלו להציג לסטודנטים יותר מאירוע אחד ולאפשר להם לבחור איזה אירוע לנתח. במקרה כזה, מומלץ לשלוח לסטודנטים את הטקסטים המתארים את האירועים מראש, כדי שיכירו אותם ויתמצאו בהם. בזמן הבחינה הם ייחשפו לראשונה לשאלות על הטקסטים ויוכלו להתמקד במענה עליהם, ולא בהיכרות ראשונית עם הטקסטים עצמם.

• בקשו מהסטודנטים לבחור אירוע קצר ולנתח אותו באמצעות הכלים שנלמדו בקורס: אירוע שקרה במהלך הסמסטר, סוגיה שעסקתם בה במהלך הקורס, נושא אקטואלי כלשהו, דוגמה

מחיי היום-יום. שימו לב שבחירת האירוע וכתבתו הן משימות שיש להביאן בחשבון בהערכת הזמן הנדרש למענה.

- הציגו נתונים (כמותיים או איכותניים) ובקשו מהסטודנטים לפרש אותם. למשל: מה אפשר להסיק מהנתונים? כיצד הנתונים מאששים או מפריכים מודל, תיאוריה או טענה שנלמדו בקורס? כיצד אפשר לבדוק זאת?
- אפשר לחבר שאלות קצרות, למשל במתכונת של היגדים (נכון/לא נכון ונימוק קצר). במקרה כזה, כיוון שמדובר במבחן בית עם חומר פתוח, חשוב שניסוח ההיגדים יתייחס להבנה, ליישום, ולאיינטגרציה (בניגוד למבחן במתכונת רגילה שבו נדרשת הפגנת בקיאות בהגדרת מושגים).
- בקשו מהסטודנטים להשוות בין נושאים שנלמדו בקורס – בין מודלים, בין תיאוריות, בין חוקרים, על בסיס כמה קריטריונים עיקריים להשוואה. במידת האפשר, רצוי לבחור בהשוואה שלא דובר בה בקורס, כלומר נושאים חדשים להשוואה, או נושאים שנדונו בקורס, אך עם קריטריונים חדשים להשוואה.

כותבות:

ד"ר מיכל בן שאול / מנהלת המחלקה להוראה וללמידה
סיגל רבינא - ראשת פרויקט "קורסים ראשונים", ייעוץ פדגוגי והדרכת סגלי הוראה / המדור לקידום ההוראה